

שמעתא עמיקתא

גליון רפ"ג – פרשת לך לך – תשע"ז – קהילת חניכי הישיבות, רמות ב' פא

שמעתא אליבא דהלכתא פא

שן שנעקרה, האם מותר להחזירה למקומה בשבת

א. מלאכה בשבת לצורך חולה. ב. מלאכה בשבת לצורך סכנת אבר. ג. ספק סכנת אבר. ד. פגיעה בתפקוד האבר. ה. איבוד שן אם הוי בכלל סכנת אבר. ו. מלאכת בונה באדם. ז. מלאכת תופר. ח. כבוד הבריות. ט. טלטול מוקצה.

א. **מלאכה בשבת לצורך חולה**

נחלקו הראשונים לענין חולה שאין בו סכנה אלו מלאכות הותרו עבורו, והכרעת השו"ע (סי' שכח סעי' יז) דלצורך חשאי"ס מותר לעשות ע"י גוי אפי' מלאכה דאיו, ועיי' ישראל מלאכה דרבנן ע"י שינוי. ומי"מ כת' החי"א (ככל סט אות יב) דאם א"א ע"י שינוי ולא ע"י נכרי, סמכין על המקילין ומתירין לעשות מלאכה דרבנן אף כדרכו. והביאו המ"ב (שם ס"ק א). והארכנו בזה בס"ד בגליון רכ"א. ועיי"ש שהבאנו שהכרעת הגרשו"א זצ"ל (ששי"כ פל"ג הגה יח) דעת הסוברים דאף מלאכה דאיו בשינוי שרי עבור חולה שאב"ס, אם א"א ע"י נכרי. וכן פסקו השבט הלוי (נ"ח סי' צג) והאור לציון (ח"ב פל"ו הגה ד).

ב. **מלאכה בשבת לצורך סכנת אבר**

וכי"ז בחולה שאב"ס, אבל במקום "סכנת אבר" דעת הרמב"ן (ע"ז כח: ד"ה עין, תוה"א שער המיחוש), הרשב"א (שבת קכט. ד"ה וכל, ובשו"ת ח"ג סי' רעב), הראב"ה (הובא באו"ז הל' יוה"כ סי' רפ) והריב"ש (סי' שפז), דמותר לעשות מלאכה דרבנן ע"י ישראל אפי' כדרכה, אבל מלאכה דאיו אסורה, דעד כאן לא התירו בע"ז (כח:). מלאכה דאיו אלא לעין שמרדה משום דשורייני דעינא בליבא תלו. [וכן דעת הרא"ש (ע"ז פ"ב סי' י) אלא דמספ"ל דשמא רק הותר אמירה לנכרי דהוי שבות דלית ביה מעשה]. אולם דעת המאירי (ע"ז כח: ד"ה עין) דאף בסכנת אבר אחד מחללין את השבת במלאכה דאיו. וכן דעת האגודה (סוכה קמח ע"ג) כדאמרין בע"ז עין שמרדה מחללין, ומבואר דסכנת אבר כסכנת נפשות. וכי"כ ר"ת (הובא באו"ז הל' יוה"כ סי' רפ) דאפי' דאבדון א' מאבריו אני קורא סכנה ומחללין עליו את השבת כדאמר גבי מכה של חלל אע"פ שרוב אינם מתים. וכן הוא בתוס' (סוכה כו. ד"ה ואפילו).

אלא שבב"ח (אות ה' ד"ה ועוד) כת' על דברי ר"ת הנ"ל דע"כ לא אתו כפשוטן כי על סכנת אבר לא מחללין. וברש"ש (שם ד"ה תדייה) ובשפת אמת (שם ד"ה בתוס') כת' שט"ס הוא בתוס' וצ"ל דסכנת עין (ולא סכנת אבר) כסכ"ג, וכן משמע בפסקי תוס'. וכן נקט בשבט הלוי (ח"ו סי' כה אות ח).

אולם אחר שמצאנו בכמה ראשונים שנקטו דאף בסכנת אבר מחללין שבת ומהא דע"ז בעין שמרדה ילפינן לשאר איברים, נראה לכאורה דדברי התוס' אתו כפשוטן, וכי"כ בשו"ת מלמד להועיל (יו"ד סי' לב) ובצפת פנחה (שבת פ"ב הי"י). וכן מצינו בשו"ע (יו"ד סי' קנ"ג ס"ג) שהביא הא דפסק הרמ"א שם שאדם צריך לתת כל ממונו שלא לעבור על ל"ת, אבל א"צ למסור נפשו אלא לג' עבירות חמורות. ויצא שם להסתפק במקום סכנת אבר אי דמי לממון או לנפש, ופסק לקולא. [אלא שהפמ"ג (סי' שכח מ"ז ס"ק ז) כתב די"ל זה בשאר לא תעשה, הא שבת דחמיר לא].

ולמעשה כבר הכריעו הט"ש"ע (סי' שכח סעי' יז) דעת רוב הראשונים דמלאכה דאיו לא הותרה לצורך סכנת אבר (בתנאי דליכא חשש סכנת נפשות). ועי' עוד בגליון רכ"א.

ג. **ספק סכנת אבר**

ויעויין במנחת שלמה (תנ"ס סי' ס אות טו) שכתב דספק סכנת אבר דינו כדאי סכנת אבר, דלא מסתבר לומר דחז"ל החמירו בדבריהם יותר משל תורה, דבספק סכנת נפשות הותר מלאכה דאיו ואילו בספק חולה שאב"ס לא התירו חז"ל דבריהם. וכן בדברי יציב (לקוטים והשמות סי' לה) כתב שמותר, משום שאין המדובר אלא בחילול שבת דרבנן, וספיקא דרבנן לקולא, ומי"מ אם מצד הרוב אין כאן סכנת אבר לא שרינן, ע"כ.

ד. **פגיעה בתפקוד האבר**

ועי' בקצות השולחן (סי' קל"ח ס"ק יח), שנקט שגדר סכנת אבר היינו סכנת חלק מסוים בגוף האדם, ואפי' אם האבר רק לא יהא ראוי למלאכתו כדרך העולם. וכן דעת הגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ד עמ' קצט ד"ה עוד) והשש"כ (פל"ג אות א). ועי' בדברי הנצי"ב המובא להלן.

ה. **האם איבוד שן הוי בכלל סכנת אבר**

ויש לדון בעובדה דהוה במי שמחמת מכה נעקרה א' משיניו מן המקום, האם מותר להחזירה בשבת. דהנה שמענו מרופאים ששן שנעקרה יש להחזירה בהקדם (כ-בין חצי שעה ל'ד' שעות) כי לאחר מכן השן עלולה להתייבש ולא תקלט. ושיש להקפיד להכניסה במקומה דרך גידולה ולאחר מכן הרופא עושה קיבוע של השן למקומה ומדיקה לשיניים הצמודות לה ע"מ שהשן תישאר במקומה עד תרומה להששן, אלא שיש להיזהר שלא יבוא לבולעה בפרט כשמדובר בקטן), או בחלב. ויש להיזהר שלא לשטפה במים או סבון כי ע"י כך מתייבשת]. ולפי"ז יש לעיין בהחזרתה האם יש בכך משום סכנת אבר, והאם יש איסור בדבר משום מלאכת בונה, מלאכת תופר (ע"י הדבקה) וטלטול מוקצה. (ואלו עקרי הספקות, אולם הכנת חומר שעל ידו מדביקים השן עלולה להיות כרוכה במלאכות אחרות).

ולכאורה י"ל דאין זה בכלל סכנת אבר, דהרי מצינו ראשונים הסוברים שמחמת סכנת אבר מותר לעשות אפילו מלאכה דאיו כי יש בה משום סכנת נפשות כמבואר לעיל, ובאיבוד שן ליכא משום סכנה. אלא דלפי החולקים י"ל דגם זה בכלל סכנת אבר שהרי מחמת איבוד השן יש קצת פגיעה בתפקוד האבר, מחמת שבחשרון שן קדמית אין בידו לנשוח מאכל כמו שהיה בידו לפני כן, וכן בשן טוחנת אין בידו ללעוס כמו שהיה בידו לפני כן.

ובאמת מצינו לנצי"ב (מרומי שדה ע"ז כח. ד"ה החושש) שכתב דסכנת אבר פירושה איבוד אבר שאין מילוי לחסרונו, כגון איבוד עין אחת, ודאי שאינו דומה לראש דשתי עינים, אבל כשחסר לו שן א' עדיין משתלם מלאכת הטחינה בשאר שיניו, אבל אם יחסרו לו כמה שינים חשיב סכנה, והא דאימת בקידושין (כד:). דשן ועין בטל ממלאכתו, דהתם הי"פ דהשן שנפל בטל ממלאכתו שעשה, אבל האדם אינו מתבטל כשחסר, ע"כ.

והשבט הלוי (נ"ח סי' צב אות א) כתב דודאי איבוד שן אינו בכלל סכנת אבר, דשינים אינם בגדר אבר האדם כמבואר באהלות (פ"א) וברמב"ם (טומאת מת פ"א הי"ז), ועל כן פשיטא מאד דאין להתיר אפילו איסור דרבנן אפילו איסור דאמירה לנכרי, כיון שחשרון שן אינו שום גורם בחיות האדם ובריאותו, ובפרט כהיום דאפשר להחליף תועלת השן בשן תותבת וכיו"ב, ע"כ. אלא דלכאורה יש לדחות דלענין רפואה בשבת אין הדבר תלוי בגדרי אבר לענין טומאה וטהרה, אלא אפשר שכל אבר שניזוק לעולם הקילו. וכן מוכח מהנצי"ב הנ"ל, אלא דלדעתו כל שאין האבר בטל ממלאכתו כמו בנפילת שן א' עדיין משתלם מלאכת הטחינה בשאר שיניו אין בו משום סכנת אבר. שו"ר שהגר"ק שליט"א (חוט שני ח"ד עמ' קצט) נשאר בזה בצ"ע אם איבוד שן בכלל סכנת אבר (ולדבריו אפשר דהוי בכלל ספק דרבנן לקולא כמבואר לעיל). ושמענו בשם אחד מגדולי ההוראה דס"ל דכל נזק בלתי הפיך באחד באברי האדם חשיב סכנת אבר.

המשך בעמ' הבא

פניני הלכה פא

חבורה שקבעו עצמם לסעודה וזימן אחד שלא אכל פת האם יצאו ידי חובת זימון

עובדא הוה בחבורה [פחותה מין] שקבעו עצמם לסעודה, וזימן אחד מהם, ולאחר שהתחילו רוב בני החבורה לברך, נתן המזמן אל לבו שכלל לא אכל פת. ושאלו אותם שאכתי לא ברכו אם צריכים לחזור ולזמן.

והנה בענין אם ברכו חלק מבני החבורה בלא זימון, איתא בברכות (ג.) אמר רבה תוספתא הני תלת דכרכי ריפתא בהדי הדדי וקדים חד מינייהו וברך לדעתיה, אינו נפקי בזימון ידידה, איהו לא נפיק בזימון ידידה, לפי שאין זימון למפרע. וכתב הרא"ש (שם סי' כ"ח) - אע"פ שכבר זימן מצי למימר ברוך שאכלנו, דלא גרע מבא בתוך הסעודה ואכל עלה של ירק שאומר עמם ברוך שאכלנו. ודוקא שנים עם האחד, אבל אם ברכו שנים אין השלישי יכול לזמן עמם. דאי לא תימא הכי אשמועינן רבותא טפי.

וכיוצ"ב איתא ברשב"א (שם) - ודוקא בדקדים חד מנייהו, דתרי עדיפי ולא כל כמיניה דחד לבטל תורת זימון מנייהו, אבל קדמו תרי וברכו פרח זימון מנייהו דתרי מבטלי חובת זימון מחד, וכן הלכתא.

וכן פסק השו"ע (סי' קצ"ד סי"א) - שלשה שאכלו כאחד ושכחו וברך כל אחד לעצמו, בטל מהם הזימון ואין יכולים לחזור ולזמן למפרע. וכן אם ברכו שנים מהם. אבל אם שכח אחד מהם וברך, השנים יכולים לזמן עם השלישי, אע"פ שכבר ברך יכול לומר ברוך שאכלנו משלו, והם יוצאים ידי חובת זימון והוא אינו יוצא ידי זימון שאין זימון למפרע. [וביאור המ"א (סי' א) יכולים לזמן - דלא גרע מעלה של ירק. ולמאן דאמר בסי' קצ"ז סי"ג דירק לא מהני, צריך לומר דהכא עדיף דאכל פת. ויעויין בא"ח שם].

וא"כ בנידון דידן אי נשאר אחד שלא בירך, תו ליכא נפ"ק אי יצאו ידי חובה או לא, דהא מי"מ אינו יכול לחזור ולזמן. [אלא דיעויין בבה"ל (שם ד"ה וכן אם ברכו שניים) דנסתפק אם יכול לזמן אם חבורה אחרת של שלשה, דמסתברא דיכול להצטרף, ומי"מ צ"ע. אך אם יאכל עמם מעט בודאי מצטרף ואפי' עם שניים. ע"כ. וא"כ אף בנשאר אחד שלא בירך אכתי יש נפיק"מ אם יש ענין דיחור אחר חבורה אחרת ע"מ לשמוע שוב זימון].

אולם אי נשאר כמה שלא ברכו, שפיר איכא נפיק"מ אי יצאו ידי"ח זימון או לאו, דאי נימא דלא יצאו ידי חובה מצו לחזור ולזמן.

ולא מבעיא אי נשאר ג' שלא ברכו, דאיכא שפיר להסתפק בדבר, דהא יכולים לחזור ולזמן בג'. אלא אף אי נשאר ב' שלא ברכו, אכתי איכא להסתפק בדבר. דהנה הגמ', הראשונים והשו"ע, איירי בג' שאכלו ובירך האחד או ברכו השניים. אולם לא נתבאר בדבריהם מה הדין באכלו יותר מג' וחלקם.

ומצינו דעמד בזה המאמר מרדכי (סי' קצ"ד סי"ג) וכתב - יש לחקור בששה ד' וקדמו ב' וברכו לעצמם, אם יכולין ה'י הנשארין וכי"ש עמם. והנה מדברי רשב"א ז"ל שהעסקנו לעיל נראה דאין זה ברור לא להאי גיסא ולא להאי גיסא, דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא יעוי"ש. אמנם דעתי נוטה דיכולין לזמן, דהא אינם צריכין אלא לצירוף אחד מאותם שביכרו ושפיר הווי הרוב שלא בירכו, והשני שבירך לעצמו כמאן דליתא חשבינן ליה. ואף שיש לדחות זה, מי"מ מדברי הרא"ש ז"ל נראה ברור דיכולים לזמן דהא לא גרע מאכל כזית ירק, ופשיטא דאם ב' אכלו פת ו'י אכלו ירק דמומני, וכי"ש לשאר הפוסקים דס"ל דצריך מאכל ירק וק"ל. והשתא דאתינן להכי, אפילו ה'י' או יותר וברכו כולם חוץ מב', יכולים ה'י' לזמן ואחד מאותם שביכרו יענה עמם או כולם אם ירצו כני"ל, ואף רשב"א והר"י ז"ל יודו ע"כ. והובאו דבריו בבה"ל (סי' קצ"ד סי"א ד"ה מהם וכו') ובבה"ח (קצ"ד סי"ק ד). וכדברי המאמר מרדכי כתב הגר"ח פלאגי זצ"ל ברוח חיים (נזל סי' קצ"ד).

ולדבריהם נמצא דאי נימא דלא יצאו ידי חובת זימון, אף אי נשאר ב' שלא זימנו יכולים לחזור ולזמן.

ובעיקרא דדינא דחבורה שחלקם אכלו פת וחלקם אכלו ירק, מצינו בשו"ע (סי' קצ"ז סי"ב) שכתב - תשעה שאכלו דגן ואחד אכל כזית ירק, מצטרפין להזכיר שם, ואפילו לא טיבל עמם אלא בציר או לא שתה עמם אלא כוס אחד שיש בו רביעית, מכל משקה חוץ מן המים, מצטרף עמם, והוא שיהיה המברך דגן מאוכלי הפת. ואפי' שבעה שאכלו דגן ושלשה ירק מצטרפין, אבל ששה לא, דרובא דמנכר בעינן. [ולענין להצטרף לשלשה כתב בשם השו"ע בסי"ג - בד"א דסיג בכל מאכל להצטרף לעשרה, אבל לשלשה אינו מצטרף עד שיאכל כזית פת. וי"א דירק וכל מאכל מהני. הלכך שנים שאכלו ובא שלישי, אם יכולים להזיקו שיאכל כזית

[והנה מש"כ שבט הלוי שלבא"ה אין להתיר עשיית מלאכה בני"ד כי ניתן לעשות השתלה. לכאורה צ"ע דיעוין **באבנ"ז** (אוי"ח סי' קיח אות ה) דרפואה בשבת היא בגדר הותרה ולא דחויא (ועי' מש"כ בזה בס"ד בגליון קפ"ז). ואי"כ י"ל דאם נימא דיש כאן משום סכנת אבר, הותרה היא, ועי"כ אין לחוש לדרכים אחרות. ולשיטתו באיבוד אבר א' כגון אצבע וכדומה לכאורה נמי נימא הכי בזמנינו שאפשר לעשות השתלה. ועוד דאינו דומה שן מושתלת לשן מחוברת בטבע, שהרי לפעמים אינה נקלטת בהצלחה וכדומה, וכמו"כ בד"כ יש להימנע מלנשך מאכלים קשים כמו בשן טבעית].

ו. מלאכת בונה בגוף האדם

ועי' **שבט הלוי** (ח"ח סי' צב אות א) שכת' שבהחזרת שן שנפלה הדבקתה והשרשתה מחדש יראה דאפילו איסור תורה יש בה, משום בונה דשייך אף בגוף אדם. (ועיינ' שכתב דיש להוכיח כן מכמה מקומות, מהא דאיתא בשבת דף עד ע"ב, קכ"ג ע"א, קמ"ז ע"א ושם ע"ב, ועיין מפורש ברש"י שבת ק"ז ע"א דמפיס מורסא אם לעשות לה פתח חייב דפרש"י בחד לישנא משום בונה. ולדעת הרמב"ם בכל מלאכת רפואה איכא מלאכה דאוי' משום מכה בפטיש כמבואר בדבריו פ"י ה"ז מהלכות שבת יעש"ה, ואולי הכא יודה הרמב"ם דאיכא גם גדר בונה דאורייתא דאינו בונה דבר שעל גופו, אלא בונה מחדש מה שנסתלק כבר לגמרי).

אולם עי' **באבנ"ז** (אוי"ח סימן רטו) שכת' שעצם הדין דיש בנין באדם שנוי במחלוקת, בסוגיות חלוקות בשבת צ"ד ונדה בדף מ"ה, וכן בדברי הפוסקים, ושלדעת הגאונים והרמב"ם (שבת פ"י ה"יז) אין בנין באדם כמו בכלים, ורק מדברנן מיתהא אסור, עי"כ. ועי' **במנח"ם** (ח"ב סי' לה) שלמעשה חושש שיש משום מלאכת בונה בגוף אדם.

ומי"מ אף לדעת השבט הלוי באופן שלא מדביקו י"ל דשרי להחזירו, דהרי אף אם נימא דאין כאן משום סכנת אבר, אכתי בהחזרתו ליכא איסור (עכ"פ ללא הדבקה, עי' להלן) דהרי הוא אינו נרשש אלא לאחר זמן. וכן נקט **בצי"א** (ח"ב סי' מז) כי אין זה אלא בנין לשעה, ולא בר קיימא (אולם אם עושה כן באופן קבוע ע"י חומרי הדבקה יש לאסור משום איסור בונה שאסור עכ"פ מדרבנן, ויעוין עוד להלן). וכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (שלחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמ' קצו ונשמת אברהם ח"ה סי"ק ז מספר 7) דבכה"ג לא הוי בונה דומיא דבית שנפלו ממנו כמה אבנים (שהיו מחוברות לבנין) שמותר להחזירו למקומן (בלי מלט וכדו'), והי"נ הכא היות ורק מניחו במקומו והחיבור נעשה מאליו, ע"כ. וכן נקטו **בארחות שבת** (פ"כ הגה ר"ט).

ז. מלאכת תופר בגוף האדם

ואם אין בידו להחזיק השן במקומו לזמן ממושך ועל כן יש צורך בהדבקתה. לכאורה יש לאסור משום מלאכת תופר. דהרי כתב **הרמב"ם** (פ"י ה"י"א) המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים וכיוצא בו הרי זה תולדת תופר וחייב. וכן פסק **השו"ע** (סי' ש"מ סי' יד). [ויעוין **במ"ב** (סי' שמ ס"ק מב ובח"ל שם ד"ה וח"ב) שכת' דמסתברא דשעורו ג"כ כמו בתופר דהיינו שעור ב' תפירות לחיוב. אולם **במנ"ח** (מוסד שבת תופר אות א) כתב שהמדבק אינו יודע השיעור, כי לא שייך שתי תפירות, ונראה דבכל שהוא חייב אם הוא מתקיים. **והגר"נ"ק שליט"א** (חוט שני ח"א סי' עמ' קמ) תמה על המ"ב דצ"ע דשיעור ב' תפירות אינו שיעור במשך אורך התפירה אלא הוא צורת התפירה דבכה"ג חייב, ואי"כ היאך שייך ללמוד מזה שיעור משך הדיבוק, עי"כ]. אלא די"ל דעל גוף האדם איסור זה אינו אלא מדרבנן, וכמו"כ **בצי"א** (ח"ב סי' יח) דלהלכה העיקר **כהגר"י אברמסקי זצ"ל** שהשיב בזמנו שאין איסור תורה של תפירה באדם באשר אין דרך תפירה בגוף האדם. **והגר"נ"ק שליט"א** (חוט שני ח"ד עמ' קפ) נשאר בצ"ע בזה. אלא לדעת **הגרשז"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"ב פל"ו אות מא, פמ"ג אות ד, הגה ד, ונשמיא ח"ד סי' שמ ס"ק ב ד"ה ואמר) דבתפירה בגוף האדם איכא משום בונה. וכן **הצי"א** (שם) אסר להדביק השן באופן קבוע משום איסור בונה. ודעת **הגרשז"א זצ"ל** (שש"כ פל"ה הגה סח) לחשוש דמלאכת תופר שייכת גם בגוף האדם. ועי' **בשש"ב** (פולתיה הגה סח) **ובתורת היולדת** (עמ' ריג). מיהו בני"ד אפשר דקיל טפי, משום שהיא הדבקת גוף קשה וי"ל שלא שייך בה איסור תופר. ובאמת **בביאור הלכה** (סי' שמ סעי' ד ד"ה הרי) מבואר דאף בכה"ג שייך מלאכת תופר שהרי כתב דאף בעצים שייך מלאכה זו. אולם **הגרשז"א זצ"ל** (שש"כ פ"ט הגה פד) תמה על הביאור הלכה דמגליה דבעצים קשים שייך ביה משום תופר אם מחברם יחד, וכי גם המדביק שתי אבנים או שתי מתכות יתחייב משום תופר (ושאני כוונת של קנים דאינו אלא בקנים ששייך בהו תופר). וכן **הגרשז"א זצ"ל** (ארחות שבת פ"יא הגה י) התחשב בסברא זו.

ולמעשה אם מדביק באופן שאינו מתקיים רק לכמה שעות אין לחוש, דהוי תפירה לזמן בלבד ויש סוברים שאין בה איסור כלל, ואף לאוסרים אינו אלא מדרבנן. עי' **בשו"ע** (סי' שמ סעי' ז), **ברמ"א** (סי' ש"ז סעי' ג) **ובארחות שבת** (פ"יא הגה מג) בשם **הגרשז"א זצ"ל**. ודעת **הגרשז"א זצ"ל** (שש"כ פט"ו הגה רט) להקל בזה. וכן פסקו **ההר צבי** (אוי"ח קונטרס טל הרים במלאכת בונה) **והצי"א** (חט"ו סי' כה אות ז וח"כ סי' מז) להקל בכגון דא. (אלא שוב שמענו מרופאים שקשה למצוא הדבקה ארעית שתועיל בני"ד).

ה. אמירה לנכרי

והנה **השבט הלוי** (שם) לשיטתו דפשיטא ליה שהחזרת שן אסורה משום דאיכא בונה בגוף האדם ואין בה משום סכנת אבר, נקט שיש לאסור להחזירה ע"י נכרי. אולם מבואר לעיל שיש פוסקים דלא פשיטא להו שאין בזה משום סכנת אבר. וכמו כן בונה באדם אינו פשיטא שיש בו משום איסור תורה ואי"כ י"ל דבשעת הדחק שאי אפשר להחזיק השן במקומה (ואי"א להמתין למוצי"ש כנ"ל באות ו') יש לסמוך על אמירה לעכו"ם. וכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (אשרי האיש ח"ב פל"ו אות מא, פמ"ג אות ד, הגה ד, ונשמיא ח"ד סי' שמ ס"ק ב ד"ה ואמר) לענין תפירה בגוף האדם שעיי' נכרי יש להתיר. ועוד י"ל דלא גרע מהמבואר **בשו"ע** (סי' שז סעי' יט) דהתירו אמירה לנכרי אף לעשות מלאכה דאוי' ע"מ למנוע הפסד מרובה. וכן שמענו מאחד מחשובי הרבנים **שליט"א** שאמירה לנכרי מותרת בני"ד.

ובפרט במקום דאיכא משום כבוד הבריות (כגון בשניים קדמיות) דיש להקל, כמבואר **בשואל ומשיב** (מ' רב' ח"ב סי' פח) דאמירה לנכרי לעשות מלאכה דאוי' מותרת במקום כה"ב. וכן פסק **הכה"ח** (סי' תרי"ג אות נח). אולם **במ"ב** (סי' שב ס"ק לו ושעה"צ אות מז) משמע דדוקא מלאכה דרבנן מותרת ע"י נכרי במקום כה"ב, שהרי כתב להתיר לשפסף בטיט יבש שעל בגדו ע"י עכו"ם מפני כב"ה, כי הוא "שבות דשבות". אולם אפשר דלאו דוקא קאמר דהרי **המ"ב** (סי' שכב שעה"צ אות יב) גופא נטה להתיר מלאכה דאוי' בשינוי אפילו ע"י ישראל מפני כבוד הבריות, אע"פ שחמירה מאמירה לנכרי [עי' בחזו"א (סי' נו ס"י"ק ד), ואי"כ ק"ו דשרי אמירה לנכרי במקום כה"ב. וכן צידדו להתיר **במלכים אמנין** (להגר"י זילברשטיין פ"ו הגה כט ופ"י הגה ה) **ובארחות שבת** (פכ"ג הגה קעה). ועי' עוד בזה בגליונות ל"ד, נ"ה, נ"ו, קכ"ה ורכ"א. ואין לאסור משום שנמצא הישראל מסייע ע"י פתיחת פיו לצורך הטיפול, דמסייע אין בו ממש כמבואר **במ"ב** (סי' שמ ס"ס"ק ג וסי' שכח ס"ק יא וס"ק ט), והארכנו בזה בס"ד בגליון פ"ט.

ט. טלטול מוקצה

ולענין מוקצה בטלטול השן, נראה דאם נימא שמותר להחזירה הרי היא מותרת בטלטול, די"ל שדינה כהא דמצינו **בשו"ע** (סי' שח סעי' ח) שדלתות הכלים שנתפרקו אפילו בשבת מותרים בטלטול אפי' שאין להם תשמיש אחר. וכן דעת **הגרשז"א זצ"ל** (שלחן שלמה ערכי רפואה ח"ב עמ' קסד) דאין משום מוקצה מחמת דמותר לטלטלה ולהחזירו למקומה, ע"כ. ושוב העירוני שכן כתב **הגראי"ל שטיינמן שליט"א** (ארחות שבת פ"י"ט הגה רכ) לענין טלטול שן תותבת שהתפרקה ממקומה.

מסקנא דרינא

העולה לדינא, א' שן שנעקרה מותר להחזירה ולהחזיקה במקומה ע"מ שיהיה אפשרי להדביקה באופן סופי במוצי"ש. ב' אם קשה להחזיקה במקומה מותר להדביקה בהדבקה שאינה מתקיימת. ג' אם אין בידו להחזיקה ואין אפשרות להדביקה בהדבקה שאינה מתקיימת (או להמתין עד מוצי"ש כמבואר לעיל באות ה') בשעת הדחק גדול יש לצדד דאפשר להדביקה באופן קבוע ע"י רופא עכו"ם. וישאל שאלת חכם.

פת מוטב, ואם אינו רוצה לא יתנו לו לשתות ולא מאכל אחר, ואם ארע שנתנו לו לשתות או מאכל אכל יזמנו עמו אע"פ שאינו רוצה לאכול פת].

ויל"ע במ"ש "והוא שיהיה המברך מאוכלי הפת" אי הוי מחמת שמברך ברכת המזון, אבל מחמת הזימון בלבד מצי לזמן אף אותו שאכל ירק. או דאף מחמת הזימון צריך שיזמן אותו שאכל פת.

ולכאוי' לדעת רב ששת דברכת הזימון הוי עד סוף ברכת הון, וכן פסק **הרמ"א** בסי' ר' ס"ב. עי"כ דבעינן דהזמנן יאכל פת אף מחמת ברכת הזימון. אולם לדעת ר' נחמן דברכת הזימון עד ששאלנו משלו, וכן פסק **המחבר** שם, יש מקום לומר דהא דבעינן שהמברך יאכל פת הוא מחמת הברכה ולא מחמת הזימון.

ומקור דברי המחבר שכתב "והוא שיהיה המברך מאוכלי הפת" מדברי **הרמב"ם** (פ"ה מהל' ברכות ה"ח). ומדבריו בפ"ה (ה"ח) נראה דפסק כרב נחמן. וכמו"ש הבי" בסי' ר'.

[נאף לדעת **הרמ"א** (שם בה"ח) דנהגו דברכת הזימון עד שיאמר הון את הכל, ל"ע אי ס"ל דנהגו כן אף לענין דיעבד שכבר זימן, שיחזרו ויזמן].

ובמשנ"ב (סי' קצ"ז ס"ק י"ג) כתב בביאור דברי השו"ע - והוא שיהיה המברך אחד וכו' - דיכין שהוא מוציא את חבריו בברכת הזימון חמיר טפי. ובאר **בשה"צ** (סי"ק י"א) דהוצרכנו לטעם זה אפילו לדעת המחבר דפסק דסי' ר' דסני עד גוף וכו"ש לדעת הרמ"א דפסק שם דהזמנן צ"ל גם ברכת הון. ולדבריו דדברי המחבר קאי לענין הזימון, נמצא דאף לדעת המחבר בעינן דדוקא האוכל פת יאמר הזימון. אלא דאכתי יש להסתפק אי ס"ל לדעת המחבר הוה דינא דלכתחילה, או דמעכב אפילו בדיעבד.

ואכן מצינו **בחזו"א** (הל' ברכת המזון סי' ל' ס"ק י"ג) שכתב - ובספר משנ"ב נראה דאפי' ברכת זימון לחוד אין לברך אלא האוכל פת, ואפי' לרב נחמן דברכת זימון עד יברך. ומיהו אינו לעיכובא לרב נחמן דברכת זימון עד נכד [וכן לרב ששת היכי דמברכין בעשרה דאז גם לרב ששת אי"צ לשמוע ברכת הון כמבואר בטור ובב"י סי' רל], רק לכתחילה הזמנן מברך כל בה"מ להוציא כל המסובין, ולזה אמר שיהיה אחד מאוכלי הפת ולא יברך האוכל ירק בשבילן.

ומבואר דס"ל לדעת המחבר בדיעבד יצאו ידי"ח זימון אף אם יזמן אותו שאכל ירק. והי"ה נמי לדעת הרמ"א בזימון בעשרה.

אולם **בראש יוסף** (ברכות מה) נראה כפשוטו דברי המשנ"ב דהוי דין בברכה הזימון. וז"ל - ומיהו אם נאמר הלכה כרב נחמן לעיל (מה) ברכת הזימון נכד לחוד וכפסק המחבר בסי' ר', אי"כ אם יש שאכל ירק וידע ברכת הזימון ואחרים אינם יודעים, יכל הוא לומר ברכת הזימון לחוד דשייך אכלנו וכו'. ומיהו המעיין בחידושי הרשב"א ורא"ש היטב יראה דאינו יכול לומר זימון ולהוציא אחרים באכל ירק, דאע"ג דמן התורה מוציא חבריו כל שמחוייב בדבר אי אכל, מ"מ מדרבנן בעינן שיהא חייב בברכה בברכת התנין, וירק אין מחוייב בזימון דאין זימון לפירות, ואפי' הי מיני פירות קיימיל אין זימון לפירות, הלכך אין מחוייב כעת בברכת הזימון ואין יכול להוציא אחרים. ועדיין צ"ע הואיל והם אינם יודעים והוא יודע.

ונמצא דבעובדא דידן שזימן אחד שאכל שאר אוכלין ולא אכל פת, לדעת המחבר יש להסתפק אם יצאו ידי"ח זימון על ידו [ויעוין **במשנ"ב** סי' קצ"ז ס"ק כ"ו דהביא משמיה **דהחיי אדם** דכל מקום שיש ספק בני זימון, כיון דליכא הזכרת ה'. וכן מצינו **בכה"ח** בכמה מקומות [ועיין סי' קצ"ז ס"ק ט"ז, וסי' קצ"ה ס"ק ו']. ויל"ע אי יש לדמות כל הספקות להדדי]. אולם לדעת הרמ"א [אם לא היה הזימון בעשרה] צריכים אותן שלא ברכו לחזור ולזמן. דהא הית' הון שבידן המזמן כמאן דליתא דמי דהא לא אכל פת וברכתו היתה לבטלה. לא"כ נימא דהרמ"א דפסק כדברי התוס' והרא"ש דפסקו כרב ששת, הית' דוקא להוציא דיפסיק אכילתו עד סוף ברכת הון, אבל ליכא דכבר זימנו לא יאמר דחזרו ויזמנו שוב, דיש לסמוך על דעת הפוסקים דפסקו כרב נחמן דברכת הזימון עד שאכלנו משלן].

א פניני מוסר

עניני שבת קדש – תפלת מנחה (ב)

טעם אמירת אשרי ובא לציון מנחה - "אומרים אשרי ובא לציון, דבכל יום אומרים אותו בשחרית, ובשבת שבלאו הכי יש אריכות בשחרית הניחוהו למנחה". (ערוך השלחן סי' רצ"ב ס"א, ונשני"ב)

- "ובשער הכוונות דף ע"ד נתן טעם בסוד, לפי שהארת ס"ת במנחת שבת היא לתועלת עולם הבריאה ולכן ואין מקדימין קודם הוצאת ס"ת לומר קדושת ובא לציון אשר ענינה הוא המשכת אור אל עולם הבריאה בתחילה טרם מתקבל אור הסי"ת, כדי שעיי המשכת האור הזה נוכל אחי"כ לקבל הארה העליונה של ס"ת...". (כף החיים שם ס"ק ב)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

העלון נתרם בעילום שם להצלת התורם ומשפחתו – לשאלות והערות בעניני הגליון ניתן להתקשר בבל. 052-767-0503

© **שמעתא עמיקתא** – להפצת הגליון במקום מגוריהם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: AMIKTA571@GMAIL.COM